

Ustad Sadıqcanın sənət dünyası

Mirzə Sadıq Əsəd oğlu 1846-cı ildə Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzi olan Şuşada dünyaya göz açıb. Sadıqın ata ocağı həmişə halal zəhmətin və sadəliyin simvolu olub. Onun atası gözetçi işləsə də, oğlu üçün böyük arzuları var idi. Sadıq sadə, birmərtəbəli, cəmi ikiotaqlı evdə dünyaya gəlsə də böyük zirvələrə doğru addımlamağı bacarır. Zamanla şöhrət qazanan Mirzə Sadıq Şuşanın ən nüfuzlu küçələrindən birində üçmərtəbəli möhtəşəm bir ev tikdirir.

həm də dinləyiciləri heyretə gətirir. Bu uğur Sadıqcanı daha da ruhlandırır və o, musiqi aləmindəki yerini tar alətində göstərir, özünü ona həsr edir. Hər dəfə tarda ifa edərkən, o, bacarıqlarını daha da cilalayır və sənətini zirvələrə doğru aparır. Mənbələrdən aydın olur ki, XVIII əsrdən başlayaraq Yaxın Şərq ölkələrində, eləcə də Azərbaycanda xalqın qəlbində taxt quran, böyük sevgi və hörmətlə yad edilən xanəndə və sazəndələrə "can" kimi yüksək dəyərli ad verilməsi geniş yayılmışdır. Bu şərəfli titul öz sənətkarlığı ilə seçilən Mirzə Sadıqca da nəşib olur. Tarın texniki imkanlarını təkmilləşdirən, həm tarda, həm də kamançada ustalıqla ifa edən Sadıqcan dövrünün ən qabaqcıl musiqiçisi kimi "Qafqazın birinci tarzəni" adı ilə tanınır. Sadıqcan yalnız tar və kamança ilə deyil, həm də dövrün məşhur xanəndələri ilə yaxın dostluğu ilə də yadda qalmışdır. Onun adı Qarabağ hüdudlarından kənara yayılmış, Cənubi Qafqaz və Şərq dünyasında məşhurlaşmışdı. Ona tez-tez el şənliklərinə, toy və digər məclislərə dəvətlər gəlir, adı tanınmış xanəndə Cabbar Qaryağdıoğlu ilə yanaşı çəkilibdi. Sadıqcan ifa etdiyi duyğu dolu melodi-yaları ilə dinləyiciləri heyran edirdi. Bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli Sadıqcanın sənətkarlığını xatırlayarkən onun sağ əli olmadan belə tarı fərqli bir şəkildə səsləndirdiyini qeyd edirdi. Sol əlinin barmaqları ilə sirlərə xüsusi toxunuş edərək pərdələrə basıb-çəkməklə möhtəşəm səslər yaranan tarzən, tarın ifasında yeni üslub yaratmışdır. Bunu təsdiqləyən başqa bir məqam isə tarzən Bəhram Mansurovun atası, Məşədi Süleyman bəy Mansurovun xatirələridir. O, Sadıqcanın tarı çənəsinə qaldıraraq bəzən tarı boynunu əyərək ifa etdiyini qeyd edir. Bəzən isə aşıqlar kimi tarı başının üzərinə qaldırır, onun ifası insanların ruhunu öz cazibəsinə salaraq heyretə gətirirdi.

Ümumiyyətlə, tar Azərbaycan musiqisi ilə, xüsusən də muğamla sıx şəkildə bağlıdır. Muğamsız tarı, tarsiş isə muğamı təsəvvür etmək mümkün deyil. Bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəylinin də vurğuladığı kimi: "Muğam ifasında tar çalğı aletləri arasında əsas yeri tutur və Mirzə Sadıq tarı ilə Azərbaycan musiqi sənətində inqilabi dönüş yaratmışdır". Mirzə Sadıqın məharəti ilə Azərbaycan muğamının ifadə tərzini, təsir gücünü və ifa texnikasını tamamilə yeni bir mərhələyə yüksəlmişdir. Bu böyük sənətkar Azərbaycan musiqi tarixində yeni bir dövrün təməlini qoymuş, musiqi mədəniyyətimizin yenilikçi simasına çevrilmişdir. Azərbaycan musiqisinin dəyərli tədqiqatçısı Firudin Şuşinskiyin yazdığına görə, Sadıqcan təkə tarın ifaçısı deyil, həm

də onun yenilikçi ustası olmuşdur. O, tarın strukturunu dəyişdirərək təkmilləşdirmişdir. Artıq pərdələri çıxarıb 17 pərdə saxlayan Sadıqcan alətin səslənməsini gücləndirmək məqsədilə yeni simlər əlavə etmişdir. Belə ki, birinci qoşa ağ sim və qoşa sarı simdən bir oktava yuxarı səslənən iki cüt cinkənə simini daxil etmiş, həmçinin sarı simdən bir oktava aşağı, daha bəm səslənən bir qalın sarı sim əlavə edərək tarın rezonansını gücləndirmişdir. O, əlavə olaraq, tarın yuxarı qoluna yeni pərdələr bağlayaraq "lal barmaq" üslubunu icad etmişdir. Sadıqcana qədər tar yalnız beş simdən ibarət idi, o isə bu sayı 11-ə çatdıraraq yeni tar

yaratmışdır. Onun bu yeniliyi təkə gözəl səs yaradan aləti ortaya çıxarmadı, həm də tarın ifa tərzini dəyişdirdi. Əvvəllər tarı diz üstündə qoyub əylənərək çalmaq ənənəvi bir qayda idi, lakin Sadıqcan bu köhnə üslubu bir kənara ataraq tarı ilk dəfə sinə üzərində ifa etməyə başladı. Məhz bu innovativ yanaşma ilə onun yaratdığı Azərbaycan tarı Qafqaz və Orta Asiya bölgələrində geniş yayılaraq milli musiqimizin simvoluna çevrildi.

2020-ci il noyabrın 8-də Şuşanın işğaldan azad olunması xəbərini xalqımıza Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanından çatdıran Prezident İlham Əliyev bu müjdənin tarixi əhəmiyyətini vurğulayaraq ulu öndər Heydər Əliyevin Qarabağın azadlığı ilə bağlı vəsiyyətini yerinə yetirdiyini qürurla bəyan etmişdi. Qarabağı Şuşasız təsəvvür etməyən ulu öndərin arzusunu gerçəkləşdirən Prezident İlham Əliyevin Şuşaya hər səfəri bir möhtəşəm şəhərin yeni inkişaf mərhələsi ilə yadda qalır. Ümummilli liderimizin doğum günündə Qarabağın tacı olan Şuşada Prezident İlham Əliyev və

birinci xanım Mehriban Əliyeva bir sıra mühüm obyektlərin açılışında iştirak edərək bərpa işlərinin gedişini şəxsən izlədilər. Bu yenidənqurma prosesində diqqətçəkən məqamlardan biri də Azərbaycanın görkəmli tarzəni, bəstəkar və tar sənətini yeniləşdirən Sadıqcanın yaşadığı evin bərpasıdır. Sadıqcanın evi tariximizin və mədəniyyətimizin qiymətli irsi kimi diqqətlə bərpa edilir. Bu nəcib iş isə humanistlik, yenilikçilik və milli dəyərlərə bağlılıq simvolu olan Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə həyata keçirilir. Fond Şuşanın bərpasında olduğu kimi, Sadıqcanın evinin də yenidən canlandırılmasına xüsusi qayğı göstərir, bu böyük sənətkarın irsini gələcək nəsillərə ötürür.

Dahi tarzən və bəstəkar Sadıqcanın tarın ahəngini daha təsirli etmək üçün 11 simdən 12 simə qaldırdığı bu yeni sim indi Zəfər nəğməsinə səsləndirir. Bu sim qəlbimizin incə tellərinə toxunan bir səsdir - həm ayrılıq, həm də qovuşmaq deməkdir, həm hüzn, həm də sevinclərdir. Bu sim 30 illik acı həsrətin, 44 günün qələbəsinin səsidir. Həm bir ana fəryadı, həm də bir xalqın qüruru kimi səslənir. Şəhidlərimizin və qazilərimizin yadigarıdır, amma eyni zamanda torpaq sevgisi və Vətənə olan bağlılığın mükəmməl ifadəsidir. Bu sim anaların qara çadrası deyil, qürur dolu al xaladır. Ataların oğul həsrəti deyil, torpağın şərəf və namus müdafiəçisidir. Qarabağın Azərbaycanla 30 illik ayrılıqdan sonra birləşən ilahi səsidir. O, Zəfərdir, Ordudur, Əsgərdir, qalib Sərkərdədir. Bu səs Qarabağın hər bir guşəsinə azadlıq və qurtuluş nəğməsinə yayır və Sadıqcanın misilsiz yaradıcılığı haqqında danışmaq üçün fürsət yaradır. Təkə tar alətinə deyil, milli musiqimiz olan muğama da bir sıra yeniliklər gətirən Sadıqcan "Segah" muğamını inkişaf etdirərək ona "Zabul" pərdəsini, "Mirzə Hüseyn" segahına isə "Muxalifi" əlavə etmiş, "Mahur"u daha da zənginləşdirmişdir. Onun bu yeniliyi ilə istər bəm, istər yüksək səs diapazonlu xanəndələr üçün "Zabul"u oxumaq daha əlverişli olmuşdur. Musiqiçilərin dediyinə görə, "Segah" muğamını tam şəkildə ifa etmək üçün "Zabul-Segah" xanəndəyə daha geniş imkanlar açmışdır. Sadıqcandan əvvəl "Mahur" muğamının bir dəstgahı mövcud idi. O, "Mahur"a "Mahur-Hindi" və "Orta Mahur" dəstgahlarını, həmçinin "Orta Segah" və "Bayatı-Şiraz" muğamlarına bir neçə rəngarəng bəstələr əlavə etmişdir.

Nəzrin ELDARQIZI,
"Respublika".